

Pejzaż dyskomfortu

O kojących widokach i sielskich krajobrazach zdążyliśmy już dawno zapomnieć w malarstwie. Do jakich zatem niewygodnych miejsc prowadzą nas obecnie młode artystki i artyści? Na wybranych przykładach prac finalistów 31. Ogólnopolskiego Przeglądu Malarstwa Młodych PROMOCJE 2023 postaram się omówić, jak realizowane jest zagadnienie budowania przestrzeni w obrazie, zarówno na poziomie formalnym jak i treściowym. Ograniczę się do analizy realizacji, które moim zdaniem prezentują ciekawe kierunki konstruowania malarzkiego uniwersum.

Pierwsze trzy artystki, które zwróciły moją szczególną uwagę, docenione również przez jury konkursu, to: Nikita Krzyżanowska (Grand Prix), Justyna Rudzińska (Wyróżnienie Honorowe Dyrektorki Galerii Sztuki w Legnicy) oraz Natalia Borczy (Nagroda magazynu Notes na 6 Tygodni w postaci publikacji artykułu, Nagroda Magazynu SZUM w postaci publikacji artykułu). Absolwentki trzech różnych ośrodków artystycznych (ASP we Wrocławiu, ASP w Gdańsku oraz ASP w Warszawie) prezentujące moim zdaniem bardzo świadome i dojrzałe malarstwo. Elementem wspólnym jest tutaj nie tylko odniesienie się do formy pejzażu, ale też podkreślana w wypowiedziach artystek strategia malarska oparta na geście i intuicji¹, proces twórczy, w którym duże znaczenie odgrywa losowość i intuicja, a pierwsze pociągnięcia pędzla determinują kolejne².

Najbardziej jednak interesujący jest tutaj wątek płynnej, niezdefiniowanej, pozornie nekrotycznej materii, która buduje owe pejzaże. W przypadku Krzyżanowskiej (Krajobraz, zdj. 1), są to pojedyncze, obłe, falliczne formy ociekające krwią przywołującą pierwiastek ludzki. Współzależność Erosa i Tanatosa przenika już całe uniwersum, zacierając granice międzygatunkowe.

Zatarcie granic pomiędzy tym, co ludzkie i nie-ludzkie, na poziomie formalnym jest jednak domeną pozostałych dwóch malarek – Rudzińskiej oraz Borczy. Wspaniałe, estetyczne roślinne formy pojawiające się na płótnach artystek (zdj. 2, 3), już po chwili obserwacji subtelnie drażnią odbiorcę ludzkimi i zwierzęcymi nawiązaniem. W przypadku Borczy, również tytuły prac podpowiadają obecność nie-ludzkich agentów („Co się stało w Emilcinie³”, „Wizja szczura po strychninie”).

Problem witalizmu materialistycznego⁴ oraz płynności materii⁵ – wzajemnego przenikania się gatunków nie jest z pewnością tematem nowym w malarstwie. Można przywołać tutaj m.in. obrazy Kamila Kukli (Nagroda Prezydenta Miasta Legnicy podczas PROMOCJI w 2014 roku), który w spektakularny sposób podejmuje temat nekrotycznej materii.

Obecnie, nurt ten przeżywa swój renesans w obrębie sztuki cyfrowej wykorzystującej sztuczną inteligencję w procesie twórczym. Przykładem może być tutaj działalność grupy Crosslucid. Jej realizacje takie, jak np. cykl *From The Peripheries of Luminous Vision*

¹ N. Krzyżanowska (2023). *Nikita Krzyżanowska*. [On-line]. Protokół dostępu: <https://bielskajesien.pl/artist/krzyzanowska-nikita/> [4 stycznia 2024].

² N. Borczy (2023). *Natalia Borczy*. [On-line]. Protokół dostępu: <https://bielskajesien.pl/artist/natalia-ps-borczy> [4 stycznia 2024].

³ *Natalia Borczy wyróżniona przez redakcję „Szumu” w 31. Ogólnopolskim Przeglądzie Malarstwa Młodych PROMOCJE*. [On-line]. Protokół dostępu: <https://magazynszum.pl/natalia-borczy-wyroznioma-przez-redakcje-szumu-w-31-ogolnopskim-przeglądzie-malarstwa-młodych-promocje> [4 stycznia 2024].

⁴ Teorię witalizmu materialistycznego omawia szczegółowo Jane Bennet. Zob. J. Bennet, *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*, Durham-London 2009.

⁵ O sprawczości nekromaterii pisze m.in. Ewa Domańska. Zob. E. Domańska *Nekros. Wprowadzenie do ontologii martwego ciała*, Warszawa 2017.

(2022), podobnie jak prace Rudzińskiej hipnotyzują odbiorcę usiłującego zatrzymać, „złapać” wzrokiem jakąś znajomą formę, antropomorficzny element obrazu. O ile w cyklu Crosslucid medium animacji pozwala nam obserwować płynny proces morfowania⁶ obrazów, o tyle w przypadku statycznych płócien Rudzińskiej proces ten zdaje się przebiegać w obrębie naszego wyobrażenia, „dopowiedzenia”, co czyni prace malarki niesamowicie intrygującymi i angażującymi percepcję odbiorcy.

Taki rodzaj „migotania”, wibrowania materii malarskiej, morfowania, które de facto zachodzi w wyobraźni widza, a powodowane jest naturalnymi procesami percepcyjnymi człowieka, jest dla mnie bardzo przekonującą i poruszającą odpowiedzią formalną na zjawisko transmutacji czy płynności materii. Równocześnie, obrazy Natalii Borczy oraz Justyny Rudzińskiej próbują pokazać nam świat pramaterii, świat poza słowami⁷.

Zupełnie inne podejście do formy pejzażu, ale też podjęcie metatematu – przestrzeni w samym obrazie, prezentują absolwentki Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku, Marta Prabucka oraz Dominika Makowska.

W przypadku nagrodzonego obrazu Prabuckiej „Heat and Humidity” (zdz. 4) (Nagroda Centrum Diagnostyczno-Terapeutycznego MEDICUS) mamy do czynienia z formą roślinną umieszczoną w przestrzeni wielowymiarowej, lustrzanej, jednocześnie samotnej, wyizolowanej przez odcięcie martwą plamą czerni. Sama artystka, której praktyka obejmuje również sztukę cyfrową, wprowadza do klasycznego medium malarstwa przestrzeń zaczerpniętą m.in. z procesu skanowania 3D⁸. Dyplom Prabuckiej „Rendering Memory”, to również bardzo ciekawy przykład ujęcia tematu obrazowania/ malowania, gdzie proces twórczy utożsamia z metodą generatywną, niezależną w pełni od twórcy. W „Heat and Humidity” autorka przywołuje jednak jeszcze jeden rodzaj przestrzeni – przestrzeni liminalnej⁹ (najprawdopodobniej jej cyfrowej, internetowej wersji¹⁰). Tutaj, fragment krajobrazu porośnięty bujną florą, brutalnie wycięty ze swego naturalnego środowiska, staje się upiornym tworem, który nie odnosi nas już do bezpiecznego, sielskiego pejzażu. W zamian za to trafiamy w sam proces skanowania, moment zawieszenia pomiędzy rzeczywistym obiektem a jego obrazem, między naturą a światem wirtualnym, moment przejściowy, równocześnie przerażający, jak i fascynujący¹¹.

Niejasną, niezdefiniowaną przestrzeń wprowadza również do swojej pracy „Bez tytułu” (zdz. 5) Dominika Makowska. O ile w przypadku Prabuckiej, zabieg ten był bardzo świadomy, o tyle Makowska, być może w sposób niezamierzony, zestawia szkicowo potraktowany pejzaż z wibrującą, prostokątną, białą plamą, która wprawia odbiorcę w rodzaj twórczego dyskomfortu (Odbicie światła na szybie okna, przez którą widać

⁶ [Hasło:] Morfing, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*. [On-line]. Protokół dostępu: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/morfing.html> [4 stycznia 2024].

⁷ Nawiązuję tutaj do wypowiedzi grupy Crosslucid: “We keep learning the language and seeing worlds beyond words.” Zob. Crosslucid (2022). *From The Peripheries of Luminous Vision (2022)* [On-line]. Protokół dostępu: <https://crosslucid.zone/luminous-vision> [4 stycznia 2024].

⁸ Prabucka w odniesieniu do pracy „Heat and Humidity” używa tagów: #3dscan, #liminalspaces. Zob. M. Prabucka (2023) *The work that won 3rd prize “31 Ogólnopolski Przegląd Malarstwa Młodych PROMOCJE 2023”*. [On-line]. Protokół dostępu: https://www.instagram.com/p/C096m3dIk2G/?img_index=1 [4 stycznia 2024].

⁹ Ibidem.

¹⁰ O. Drenda (2023). *Strzeż się tych nie-miejsc. Czy Polska to faktycznie przestrzeń obcości?*, „Tygodnik Powszechny” 2023, nr 51 [On-line]. Protokół dostępu: <https://www.tygodnikpowszechny.pl/strzez-sie-tych-nie-miejsc-czy-polska-faktycznie-przestrzen-obcosci-185612> [4 stycznia 2024].

¹¹ Ibidem.

pejzaż? Fotograficzne prześwietlenie obrazu? Forma „bez-obrazu” podkreślająca materialność całej pracy?).

W kontekście tematyki pejzażu nie sposób nie wspomnieć o pracach Huberta Dolinkiewicza (Pejzaż metafizyczny XXI23, Pejzaż metafizyczny VI22) (zdj. 6,7). Pomimo, iż sam autor nazywa swoje kompozycje „metafizycznymi”, środki formalne zastosowane w obrazach Dolinkiewicza nie ułatwiają mi niestety przejścia na interpretacyjny poziom meta. Wspaniałe warsztat malarski, piękno zestawień kolorystycznych, ale przede wszystkim wystudiowane, zamknięte formy elementów pejzaży wydają się obce, hermetyczne, nie zachęcają do wejścia w interakcję, analizę. Ilustracyjność prac Dolinkiewicza, jak przysłowiowy kamień u nogi, zatrzymuje mnie w jasno zdefiniowanym, fizykalnym świecie, co wydaje się zupełnym zaprzeczeniem intencji autora. Dyskomfortowa staje się tutaj raczej sama niemożność zaangażowania, interakcji z obrazem, a nie nowa nieznana przestrzeń kreowana przez artystę.

W omawianych przeze mnie pracach finalistów przeglądu PROMOCJE z pewnością nie odnajdziemy przestrzeni statycznych, bezpiecznych, gdzie człowiek kontroluje i ustala porządek każdego elementu otaczającego krajobrazu. W zamian, wchodzimy w niepewną, liminalną przestrzeń, wypełnioną płynną, transmutującą materią. Przestrzeń niekomfortową, przez co jednak niezwykle intrygującą i pobudzającą wyobraźnię, zapraszającą do podążania za intuicyjnym gestem autorek.

Być może tytułowy „pejzaż”, powinniśmy zastąpić tutaj już innym, nowym określeniem, ze względu na historyczne konotacje tego gatunku nie przystające np. do prac Natalii Borczy, czy Justyny Rudzińskiej, gdzie ludzcy i nie-ludzcy agenci są już traktowani jako równouprawnione elementy przestrzeni.

Bibliografia:

Bennet Jane, *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*, Durham-London 2009.

Borczy Natalia (2023). *Natalia Borczy*. [On-line]. Protokół dostępu: <https://bielskajesien.pl/artist/natalia-ps-borczy> [4 stycznia 2024].

Crosslucid (2022). *From The Peripheries of Luminous Vision (2022)* [On-line]. Protokół dostępu: <https://crosslucid.zone/luminous-vision> [4 stycznia 2024].

Domańska Ewa, *Nekros. Wprowadzenie do ontologii martwego ciała*, Warszawa 2017.

Drenda Olga (2023). *Strzeż się tych nie-miejsc. Czy Polska to faktycznie przestrzeń obcości?*, „Tygodnik Powszechny” 2023, nr 51 [On-line]. Protokół dostępu: <https://www.tygodnikpowszechny.pl/strzez-sie-tych-nie-miejsc-czy-polska-faktycznie-przestrzen-obcosci-185612> [4 stycznia 2024].

[Hasło:] *Morfing*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*. [On-line]. Protokół dostępu: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/morfing.html> [4 stycznia 2024].

Krzyżanowska Nikita (2023). *Nikita Krzyżanowska*. [On-line]. Protokół dostępu: <https://bielskajesien.pl/artist/krzyzanowska-nikita/> [4 stycznia 2024].

Natalia Borczy wyróżniona przez redakcję „Szumu” w 31. Ogólnopolskim Przeglądzie Malarstwa Młodych

PROMOCJE. [On-line]. Protokół dostępu: <https://magazynsum.pl/natalia-borczy-wyrozni-na-przez-redakcje-szumu-w-31-ogolnopolskim-przegladzie-malarstwa-mlodych-promocje/> [4 stycznia 2024].

Prabucka Marta (2023) *The work that won 3rd prize "31 Ogólnopolski Przegląd Malarstwa Młodych PROMOCJE 2023"*. [On-line]. Protokół dostępu: https://www.instagram.com/p/C096m3dlk2G/?img_index=1 [4 stycznia 2024].



Zdj. 1. Krzyżanowska Nikita *Krajobraz*, olej na płótnie, 225x500, 2022.



Zdj. 2. Rudzińska Justyna *Garbary*, olej na płótnie, 160x220, 2023.



Zdj. 3. Borczy Natalia *Co się stało w Emilcinie*, tempera na płótnie, 65x155, 2022



Zdj. 4. Prabucka Marta *Heat and Humidity in Green*, olej na płótnie, 140x240, 2023



Zdj. 5. Makowska Dominika *Bez tytułu*, olej i tempera, 33x27, 2023



Zdj. 6. Dolinkiewicz Hubert *Pejzaż metafizyczny XXI/23*, tempera na płótnie, 130x100, 2023



Zdj. 7. Dolinkiewicz Hubert *Pejzaż metafizyczny VI/22* tempera na płótnie, 70x140, 2022